

วารสารพุทธศิลปกรรม

JOURNAL OF BUDDHIST ARTS

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2562 | Vol.2 No. 1 | January - June 2019 |

ISSN : 1905-534x (Print)
ISSN : 2697-6099 (ONLINE)

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ กับพระพุทธศาสนา
ที่มีอิทธิพลต่อชาวลาว

The Relationship between the Belief of Pu Yur Ya Yur
and Buddhism Influencing Lao People

อรชร เรือนคำ

Orachorn Ruankham

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai

สยาม ราชวัตร

Sayam Ratchawat

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiangmai University

Email: orachornrk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ กับพระพุทธศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อชาวลาว ซึ่งในด้านความเป็นมาความเชื่อและความสำคัญ รวมทั้งการดำรงอยู่ของปู่เยอ ย่าเยอ ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ กับพระพุทธศาสนาปรากฏในด้านความกตัญญู และความสามัคคี ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าว มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวลาว เพราะชาวลาวได้นำหลักคำสอนมาใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนการดำรงอยู่ของปู่เยอ ย่าเยอมีหลักฐานที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันในวัฒนธรรมของชาวนครหลวงพระบาง คือหุ่นปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร (สิงห์คำ) ที่วัดธาตุน้อย ซึ่งอธิบายว่าเป็นการสืบทอดประเพณีและการอนุรักษ์จารีต ความเชื่อเรื่องผีที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และมองลึกไปถึงวิถีคิด เรื่องความเชื่อ โดยเฉพาะ ความเชื่อเรื่องผีปู่เยอ ย่าเยอ ที่อยู่ควบคู่กับชาวลาวมาก่อนความเชื่อศาสนาใด

คำสำคัญ: ความเชื่อ, ปู่เยอ ย่าเยอ, คนลาว

Abstract

This article was the Relationship between the belief of Pu Yur Ya Uur and Buddhism influencing Lao People. The contents were the origin, belief, importance and existence of Pu Yur Ya Yur. The relationship between belief of Pu Yur Ya Yur and Buddhism manifests as gratitude and harmony. That relationship influenced the lifestyle of Lao people, because they put the doctrine to their daily living activities. The existence of Pu Yur Ya Yur links to evidence that the culture of people in Luang Phra Bang has the mannequin of Pu Yur - Ya Yur - Singkhorn (Singkham) at Wat That Noi that could be described as the inheritance of tradition and conservation. The belief of ghost which is related to lifestyle, culture, tradition; and exploration of way of thinking, belief, especially belief of Pu Yur Ya Yur that coexisting with Lao people before other religious beliefs.

Keywords: Belief, Pu Yur Ya Yur, Lao People

บทนำ

บทความเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ กับพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อชาวลาว โดยศึกษาในด้านความเป็นมาความเชื่อและความสำคัญ รวมทั้งการดำรงอยู่ของปู่เยอ ย่าเยอ ตำนานความเชื่อเรื่องผีปู่เยอ ย่าเยอเป็นความเชื่อเกี่ยวกับผี ซึ่งเป็นความเชื่อในท้องถิ่นลาว คือสรรพสิ่งจะมีวิญญาณในตัวเองมีพลังอำนาจในการสร้างมนุษย์ ปกป้องรักษา และทำลายมนุษย์ ผีไม่ได้หมายถึงความเชื่อและความศรัทธาแต่เพียงอย่างเดียว แต่สามารถสะท้อนความสำคัญด้านต่างๆ เช่น มนุษย์กับสิ่งอื่นๆ และระดับความสัมพันธ์ในชุมชน แม้ว่าประเทศลาวจะได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดียด้านศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา แต่ความเชื่อเรื่องผีโดยเฉพาะอย่างยิ่งผีปู่เยอ ย่าเยอก็มิได้จางหายไปจากสังคมลาว ยิ่งไปกว่านั้นยังได้รับการอุปถัมภ์จากสถาบันกษัตริย์ของลาวในรูปของงบประมาณการจัดงานห่ปู่เยอ ย่าเยอ

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อปุโย ย่าเยอ กับพระพุทธศาสนา

1. ความเชื่อปุโย ย่าเยอในสังคมลาว

คนลาวเชื่อว่า ผี คือ สิ่งที่อยู่ชั่วตรงกันข้ามของมนุษย์ในจักรวาล พื้นที่ของผีนั่นอยู่ข้างบน ส่วนมนุษย์นั้นอยู่ข้างล่าง แต่ผีและมนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ความผูกพันแสดงออกในรูปของความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับพื้นที่ ผีมีอำนาจเหนือมนุษย์ และมีอำนาจเหนือพื้นดินด้วยเป็นที่ที่มนุษย์เกิดเช่นกัน ฉะนั้นผีจึงกลายเป็นความเชื่อที่สร้างความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์ เพราะผีเป็นส่วนหนึ่งทางความเชื่อของปัจเจกบุคคลในการจำแนกตนเองออกจากผู้อื่น และในอีกด้านหนึ่งผีก็เป็นปัจจัยสำคัญในการรวมปัจเจกบุคคลเข้าเป็นกลุ่มคนในสังคมด้วยเช่นกัน ดังนั้นผีจึงเป็นพลังอำนาจที่สามารถควบคุมกลุ่มคนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ผ่านบรรทัดฐานและอำนาจ ในการให้คุณให้โทษของผีและพลังอำนาจจะอยู่ควบคู่กับสังคม พื้นที่ที่จะเป็นเสมือนเครื่องมือซึ่งอำนาจ ที่เป็นกลไกหมุนกระบวนการทางสังคม ให้ดำเนินต่อไป ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับผียุ่บนพื้นที่ทางสังคม ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนและอยู่บนฐานของเพศ เครือญาติ สายตระกูลสู่โครงสร้างทางสังคม สิ่งเหล่านี้ถูกกระทำ และผลิตผ่านบรรทัดฐานทางสังคม ในรูปแบบพิธีกรรม การแต่งกาย ข้อห้าม และความขัดแย้งในสังคม เรียกรวมว่า ความเชื่อ

นักสังคมวิทยา ได้ให้มุมมองไว้ว่า ความเชื่อเรื่องผีโยงกับเรื่องขวัญ โดยมีแนวคิดคล้ายกับกฎแห่งชีวิต(Animism) โดยกล่าวว่า ในภาษาเดิมหรือโบราณเรียกว่า “ชีวิต” ว่า “มิ่ง” และเรียกว่า “วิญญาณ” ว่า “ขวัญ” รวมคำควบคู่กันว่า มิ่งขวัญ เป็นคำที่แยกจากกันยาก เป็นคติที่ฝังลึกในใจเมื่อมิ่งหรือชีวิต กับขวัญหรือวิญญาณ พลันกันอย่างนี้ คนสมัยก่อนจึงกำหนดให้วิญญาณมีตัวตนเป็นผี โดยผี คือ วิญญาณของคนที่ยาไป โดยยังมีวรรณะและการจัดวางโครงสร้างเช่นเดียวกันกับคน” (เสฐียรโกเศศ, 1972: 30)

กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ผี คือ ความเชื่อ ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สำนึกคิดของคนที่สืบทอดต่อกันมา มีผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของคนและกลุ่มคน โดยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเชื่อ คือ สิ่งที่เชื่อสืบทอดกันมา มีหลักคิดและเป้าหมายในการสร้างความมั่นใจในสิ่งที่เชื่อนั้น และความมั่นใจมีผลต่อการจัดวางความคิด และการกระทำที่พึงประสงค์ตามวิถีสังคม

วัฒนธรรม (วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, 2005)

ความเชื่อแบบนี้สอดคล้องกับตำนานขุนบรมกล่าวถึงการกำเนิดของมนุษย์ว่า “... แถนหลวงจึงแต่งขุนบรมลงมาครองเมืองลุ่ม พร้อมทั้งมอบนางยมลาให้มาเป็นเมียหลวง นางเอกแคงให้มาเป็นเมียน้อย และมอบเครื่องใช้ต่างๆ และผู้รับใช้จำนวนหนึ่ง ในการลงมาเมืองลุ่มนี้ มีขุนท่ามะลาด ขุนแสงไปก่อน ขุนอุณ ขุนชะลือขี่ม้าตามหลัง และช้างขุนบรม มีปู่เยอ ย่าเยอ (แม่อย่าง่าม) แบกขวานไปก่อน เฒ่าไล่ แม่เม็ด จับพริ้ว แบกจอบ ถือเสียม ตามหลังปู่เยอ แม่อย่าง่าม ทั้งสี่คนมีหน้าที่ปราบผีเปรต ผียักษ์ ผีเสื้อเมือง ก่อนที่ขุนบรมจะลงมาถึง ...” (กระทรวงศึกษาและกีฬา, 1989: 51)

จากตำนานการลงมาของเมืองลุ่มของขุนบรม (พงศาวดารล้านช้าง, 1930: 7-8) ทำให้เห็นถึงระบบความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ และผีอารักษ์ ที่แฝงในเรื่องนั้น มีการกล่าวขานถึงบทบาทและหน้าที่ ของปู่เยอ แม่อย่าง่าม (ย่าเยอ) เฒ่าไล่ แม่เม็ด ว่าเป็นผู้ที่คอยรับใช้ใกล้ชิดขุนบรม และเป็นผู้ที่เข้ามาบุกเบิกในพื้นที่นี้ก่อนใคร แต่ที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือตำนานการสร้างโลกปู่เยอ แม่อย่าง่าม (ย่าเยอ) กล่าวว่า

“...ในสมัยนั้นเมืองลุ่มหรือโลกมนุษย์ยังไม่ทันมีสิ่งใด มีแต่หนองน้ำสุดท้ายตา พระยาแถนบนเมืองฟ้า ส่งปู่เยอ ย่าเยอลงมาเมืองมนุษย์แล้วกล่าวต่อปู่เยอ ย่าเยอ ว่าทุกๆ ที่ ที่พวกเจ้าเดินออกไปจะมีแผ่นดินเกิดขึ้น พระยาแถนตรัสให้ปู่เยอ ย่าเยอสร้างแผ่นดินดังนี้ เมื่อปู่เยอ ย่าเยอเดินไปตามฟองน้ำ แผ่นดินก็เกิดขึ้น...” (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2540: 9)

การกระทำของปู่เยอ ย่าเยอในครั้งนั้น ส่งผลให้ผู้ปู่เยอ ย่าเยอ ได้รับความเคารพนับถือเป็นผีบรรพบุรุษ และผีอารักษ์ของผู้ปกครอง และชุมชนไปโดยทันที ดังนั้นเมื่อขุนบรมส่งลูกทั้ง 7 คนไปปกครองเมืองต่างๆ ก็มีการนำความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ และผีอารักษ์ ปู่เยอ ย่าเยอนี้ไปด้วย และอีกตำนานตามที่ปรากฏในพงศาวดารล้านช้างที่กล่าวถึงการอ้อนวอนขอความช่วยเหลือของมนุษย์ให้มาช่วยตนให้รอดพ้นจากภัยพิบัติ นั่นคือ ปู่เยอ ย่าเยอ ตำนานบอกว่า

“ปู่เยอ ย่าเยอ แต่เดิมเป็นแถนอยู่บนเมืองฟ้า แล้วได้ลงมาสู่โลกมนุษย์ตามเรือเขากาด ตามคำขอร้อง ขอลูกเชิฐของปู่ตาลก ปู่ตาเลา เพื่อมาฟันเรือเขากาดที่ใหญ่สูงถึงฟ้าทำให้บัดบังแสงตะวัน ส่งผลให้โลกมนุษย์มีอากาศเย็นและมีดมิตตามความเชื่อที่เล่าขานกันมาว่า เรือเขากาดเกิดอยู่บริเวณที่เรียกว่า “หนองอุลา”

ใกล้กับตาแสง (ตำบล) สามหมื่น (ตำบลสามหมื่นเป็นบ้านของปู่ตาลก ปู่ตาเลา ซึ่งต่อมาขุนบรมได้สร้างเมืองแฉงหรือเมืองแถนอันเป็นอาณาจักรทางภาคใต้ของน่านเจ้า และได้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองไลจิวหรือไลเจ้า เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1272 เมื่อฝรั่งเศสล่าอาณานิคมตีเอาเวียดนามเหนือและสิบสองจุไทได้ในปี ค.ศ. 1885 และยกเมืองแถนไปเข้าร่วมกับเวียดนาม และได้เปลี่ยนชื่อเป็นเตียนเปียนฟู)

ปู่เยอ ย่าเยอ รับภาระเป็นผู้ตัดเครื่องเซากาด เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้รอดพ้นจากความมืดมัวและหนาวเย็น ทั้งๆ ที่รู้ดีว่าตนต้องตายพร้อมกับเครื่องเซากาด ดังนั้น จึงสั่งความไว้ว่า “ครั้นว่า กูผู้เมียตายไปแล้ว ให้พวกเจ้าเรียกหากูอยู่ทุกมื่อวัน” ปฏิบัติตามคำสั่งสอนอันนั้น ประชาชนลาวผู้รับบุญคุณอันยิ่งใหญ่ จึงพากันกล่าวขานเรียกหาปู่เยอ ย่าเยอ อยู่ทุกมื่อวัน” (เจ้าคำหมั้น วงกตรัตนะ, 1963: 61)

“สองเฒ่าก็แบกขวานเข้าไปฟันเครื่องเซากาด ฟันทุกวันนานประมาณ 3 เดือน 3 วัน จึงขาด เครื่องเซากาดก็ล้มท่าวไป สองเฒ่าก็ตายอยู่ตรงนั้น ...ปางนั้นคนทั้งหลายก็พอกพลีกรรมสองเฒ่า (ทำการเผาศพหรือฝังศพ) เรียกหากูอยู่ทุกมื่อวัน ทั้งสองเฒ่าก็ได้เป็นที่เคารพกราบไหว้ของคนทั้งหลาย แต่นั้นมาภายหลังผู้ฝูงชาวล้านช้าง ล้วนเอาความอันนั้นเป็นนิมิตหรือชื่อ มาเยอเป็นโวหาร เช่น เฮ็ดเยอ กินเยอ ไปเยอ เป็นต้น เรียกกันในกาลเมื่อจักเฮ็ดเวียกกี้ติ จักกินกี้ติ ฐานที่นั่นก็จึงเป็นบ้านเป็นเมืองกว้างใหญ่ คนทั้งหลายจึงหมายชื่อว่าเมืองแถน เหตุฟ้าแล่นลงมาแต่งตั้งให้ จึงเป็นบ้านเป็นเมืองแล...” (พงศาวดารล้านช้าง, 1930: 10)

ปู่เยอ ย่าเยอ จึงกลายเป็นผีบรรพบุรุษของคนลาว และมีวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับปู่เยอ ย่าเยออีกมากมาย ในเทศกาลปีใหม่มะลาว จะมีการแห่ปู่เยอ ย่าเยอ เพื่อเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษ ถือว่าเป็นมนุษย์คู่แรกของโลก และระลึกถึงคุณงามความดีที่ปู่เยอ ย่าเยอได้ทำไว้แก่ลูกหลานที่สืบเชื้อสายกันต่อๆ มา

การนับถือผีของคนลาวถือได้ว่าเป็นความเชื่อหลัก เพราะเป็นความเชื่อที่คนลาวทุกถิ่นฐานยึดถือกันมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ และยังคงอยู่โดยปรับเปลี่ยนตามสภาพไม่เคยหมดไป ความเชื่อเรื่องผีถูกนำมาวิเคราะห์ว่าเป็นศาสนา หรือเรียกอีกว่า ศาสนาปฐมบรรพ์ เพราะมีความสอดคล้องกับความหมายของศาสนาที่ว่าศาสนาคือ ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักคิดพร้อมทั้ง พิธีที่การกระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถืออื่นๆ (เดอน คำดี, 2541: 18-21) จะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ความเชื่อเรื่อง

ผีของคนลาวเป็นด้านศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งคนเชื่อถือเคารพกราบไหว้ บูชา ผีเป็นเครื่องควบคุมจิตใจของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบธรรมชาติ

ดังนั้น เมื่อเรามองให้ลึกซึ้งลงไป สำหรับคนในสังคมที่นับถือผี ผีจึงเป็นเหมือนที่พึ่งทางใจ ให้พ้นจากความหวาดกลัวต่อสิ่งที่อยู่เหนือการควบคุม ผีเป็นทั้งสัญลักษณ์ และภาพตัวแทนของความที่ไม่มีตัวตน ที่มีพลังอำนาจสร้างความหวาดกลัวเกรง หวั่นไหว หรือความเชื่อมั่นและสุขสงบในจิตใจของมนุษย์ อำนาจของผียังสามารถผูกโยงเป็นโครงสร้างและจัดวางให้มีระดับ ไม่ต่างจากสังคมของคนที่มีการจัดวางชนชั้น วรรณะตามความสำคัญ ดังนั้น ผีจึงเป็นการให้ความหมายหรือวางเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต และเป็นกลไกสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างสังคมระดับชาวบ้าน

รูปภาพ 1 ปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร กำลังฟ้อน

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ

ในสังคมลาวล้วนมีความเชื่อเรื่องผีจากพื้นฐานของความคิด คือ ผีเป็นเครื่องจัดวางระบบทางสังคมที่มีระดับชั้น ความสำคัญ และความศักดิ์สิทธิ์ ได้มีการจัดประเภท เป็นผีดีและผีร้าย ตลอดจนที่สถิตย์หรืออาศัยทั้งในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติกับสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

ในสังคมลาวล้านถิ่นถือว่า แถน นั้นสำคัญที่สุด รองลงมาผีเมือง ผีบ้าน และ ผีเขื่อนหรือผีบรรพบุรุษ ตลอดถึงผีที่สถิตตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ภูเขา ไร่นา แม่น้ำ เป็นต้น

แถน เป็นต้นกำเนิดพหุชาติพันธุ์ ตามที่ปรากฏในตำนานของลาว ว่าคนเรามาจากน้ำเต้าปุงใบเดียวกันแถนเป็นผู้สร้าง ในตำนานนี้เชื่อกันว่า “ในสมัยที่ฟ้ากับดินยังติดต่อกันได้นั้น ผีและคนเที่ยวไปมาหาสู่กันบนฟ้ามีแถนเป็นใหญ่ บนดินมีปู่ลางเซิง ขุนเค็ก ขุนคาน ปลุกบ้านสร้างเมืองในเมืองลุ่ม แถนบอกว่าให้คนเมืองลุ่มส่งข้าวให้แถน คนทั้งหลายไม่ยอมทำตาม แถนจึงสั่งน้ำท่วม ปู่ลางเซิง ขุนเค็ก ขุนคานเอาไม้ทำแพเอาลูกเมียไว้บนแพแล้วหนีไปอยู่เมืองฟ้า ต่อมาแถนบันดาลให้น้ำแห้ง แล้วส่งควายลงมาที่นาน้อยอ้อยหนูให้คนทำนา ต่อมาควายตาย เกิดมีน้ำเต้าปุงที่ซากควายปู่ลางเซิงซึ่งเอาเหล็กจี่น้ำเต้าปุงคนไหลออกมา 3 วัน 3 คืน เป็นคนพหุชาติพันธุ์ต่างๆ” (ศิริพร ณ ถลาง, 1999: 92) นาน้อยอ้อยหนูทางตอนเหนือของเวียดนามในปัจจุบันตามที่กล่าวมาข้างต้น (แหวนพัด สีสุลาด และคณะ, 2011: 7) โดยใช้ความเป็นญาติพี่น้องผูกโยงคนต่างกลุ่มไว้ ผ่านสัญลักษณ์การมาจากน้ำเต้าปุงที่มีสัณฐานเปรียบเปรยกับกรรมมารดา เพื่อเชื่อถึงเรื่องการเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน ตำนานน้ำเต้าปุง จึงเป็นกุศโลบายของคนโบราณ ที่เล็งเห็นว่าคนเหล่านี้มีความแตกต่างกัน ภายภาคหน้าเติบโตใหญ่ ขยายตัว นานไปอาจขัดแย้งกัน จึงสร้างตำนานน้ำเต้าปุง มาสร้างความเชื่อเรื่องเครือญาติร่วมกันไว้

คติความเชื่อเรื่องผีแถน เป็นเทวดาที่อยู่บนสวรรค์มีอำนาจเหนือมนุษย์ทั้งหลาย สามารถบันดาลให้เกิดความเป็นไปต่างๆ ทั้งดีและร้ายต่อชีวิตมนุษย์และสรรพสิ่ง ดังนั้น จึงต้องมีการเคารพบูชาแถน เพื่อให้แถนเกิดความเมตตา และส่งผลให้ชีวิตของมนุษย์และสรรพสิ่งมีความสุข

เมืองฟ้าเมืองแถนมีพระยาแถนซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธิ์เดช รู้ได้ทุกอย่าง แถนนี้มีชีวิตอยู่ตั้งแต่ก่อนการเกิดน้ำ เกิดดิน เป็นผู้ปั้นแต่งโลกจักรวาล ดินฟ้าอากาศ ปั้นแต่งคนและสัตว์ แถนมีทั้งแถนดีและแถนร้าย แถนร้ายจะคอยลงโทษมนุษย์ ส่วนแถนดีจะคอยปกป้องรักษามนุษย์ และบ้านเมืองของประชาชน ในความเป็นจริงแล้วผีและแถนก็คือภัยธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ และอาจจะเป็นบรรพบุรุษผู้เก่งกล้าสามารถหรือวีรบุรุษในสมัยโบราณ ซึ่งได้รับการยอมรับจากประชาชน และได้

ยกย่องขึ้นเท่าเทียมกับแกน (กระทรวงศึกษาและกีฬา, 1989: 21)

แกน แบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ๆ 3 ประเภท คือ

แกนหลวงหรือแกนฟ้าคั่น เป็นหัวหน้าของแกนทั้งหมด มีหน้าที่คอยดูแล การปฏิบัติงานของแกนให้เป็นไปตามปกติ และตัดสินข้อพิพาทต่างๆ เพื่อให้เกิดความ ยุติธรรมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

แกนแต่ง เป็นแกนที่สำคัญอีกตนหนึ่งมีหน้าที่สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เช่น สร้างการ สร้างงาน สั่งสอนให้คนรู้จักการทำมาหากิน และที่สำคัญ คือ สอนให้ขุนบรม มีความรู้ในการปกครองบ้านเมือง

แกนแนน เป็นผู้ตั้งมิ่งขวัญของมนุษย์ทำให้ หญิง ชาย ได้พบกันและ กำหนดอายุสั้นหรือยาวของมนุษย์ นอกจากนั้นยังมีแกนอื่นๆ ที่ปรากฏในตำนาน ฉบับต่างๆ ที่มีหน้าที่แตกต่างกันไปอีก เช่น แกนคม แกนซัง แกนเชือก แกนซี แกนลอ แกนคว่าง เป็นต้น

ความเชื่อและการอธิบายโลกในลักษณะของผีและแกนนั้น เกิดจาก แนวคิดในการรับรู้ และการตีความในระดับต่ำตามบริบทองค์ความรู้ในอดีต เช่น เมื่อเกิดภัยธรรมชาติขึ้นในชีวิตประจำวัน และทำลายชีวิตทรัพย์สิน ผลผลิต แล้วไม่สามารถอธิบายได้ว่ามันเกิดอะไรขึ้น ก็รู้สึกกลัวและเคารพนับไหวมาเป็นการกระทำ ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เหนือมนุษย์ ต้องมีการทำพิธีกรรมบูชา เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น เกิดความยินดี และคอยช่วยเหลือมนุษย์ให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ดังนั้น อาจจะตีความได้ว่าแกนนั้นก็ คือ ธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถจะ ควบคุมคาดเดาและอธิบายได้ จึงเกิดความกลัวขึ้นในใจของมนุษย์ และอีกมิติหนึ่ง คือ แกนมีตัวตน ก็อาจจะตีความในเชิงอธิบายได้อีกลักษณะหนึ่ง คือ แกนคือบรรพบุรุษ ความยิ่งใหญ่ของแกนถูกโยงไปหาชาติพันธุ์ถิ่นฐานต่างๆ โดยผ่านการสร้างตัวแทนใน ตำนาน คือ วีรบุรุษ ผู้เก่งกล้าที่สามารถต่อสู้กับภัยธรรมชาติ และต่อสู้กับสัตว์ร้าย จน ทำให้เกิดความสงบสุขในชุมชน พวกเขาก็จะยกย่องคนเหล่านั้นว่าไม่ใช่คนธรรมดา จะต้องมีการปล้ำแรงกล้ามีความศักดิ์สิทธิ์มาช่วยเหลือ ก็โยงไปว่าพวกเขาเหล่านั้นน่า จะเป็นแกน เมื่อเวลาตายไปคนเหล่านั้นจะปกป้องมนุษย์ เรียกว่า แกน ผีบรรพบุรุษ หรือปู่เยอ ย่าเยอ

การโยงแณไปหาวีรบุรุษพบได้มากในวัฒนธรรมของลาว คือ ขุนบรม ขุนเจืองหรือพระยาเจืองเรียกอีกชื่อว่า พระยาฮุ่ง วีรบุรุษเหล่านี้ บ้างก็มีตัวตน บ้างเป็นตำนาน มีชื่อเรียกขานต่างกันไป เพราะเหตุจากการเพี้ยนของสำเนียงภาษาไปจนถึงการสร้างตัวเฉพาะกลุ่ม แต่โดยความหมายแล้วคล้ายกัน กล่าวคือ “ผู้นำทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ” ทั้งขุนบรม ขุนเจือง ปู่เยอ ยาเยอก็ดี มักเกี่ยวข้องกับแณไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง บ้างก็ว่าเป็นลูกบ้าง บ้างก็เป็นหลานบ้าง (กัญญา สีลาชัย, 2007: 50)

ในนครหลวงพระบาง แม้อยกย่องแณ ฝับรรพบุรุษไว้เหนือธรรมชาติ แต่ก็โยงผีเหล่านี้ผ่านทางพ่อ แม่ ปู่ ยา ตา ยายของเผ่าพันธุ์ โดยเรียกต่างกัน ในนครหลวงพระบาง อาทิ ปู่เยอ ยาเยอ ถือเป็นต้นตระกูลแรกสุดที่เผ่าพันธุ์เคารพร่วมกัน ที่กล่าวถึงแณส่งปู่เยอ ยาเยอลงมาเป็นพ่อแม่ของเผ่า ภาพรวมของปู่เยอ ยาเยอในมิตินี้ทั้งสองท่าน จึงเป็นมนุษย์คู่แรกที่ลงมาจากสวรรค์และเป็นผู้สร้างโลก มีบุญคุณต่อมวลมนุษย์ และเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่ง ดังนั้นคนลาวในสมัยโบราณ จึงเคารพบูชายกย่องว่าเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นวีรบุรุษ ที่เป็นบรรพบุรุษต้นกำเนิดของคนลาว

ความเชื่อเรื่องปู่เยอ ยาเยอตอนนี้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการ ความคิดเรื่องการสร้างโลกของชาวลาวได้ว่า การสร้างโลกนี้ต้องใช้แรงงาน ซึ่งในเรื่องนี้ก็คือแรงงานของปู่เยอ ยาเยอนั่นเอง แต่แรงงานก็คือทำงานตามคำสั่งของแณที่มีอำนาจสูงสุด มองในมิติสังคมวิทยาในการสร้างมนุษย์ของคนลาวแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) มนุษย์เกิดจากธรรมชาติ คือ เรื่องการกำเนิดมนุษย์จากน้ำเต่าปุง ขณะเจาะหมากน้ำเต่าปุงแล้วก็เกิดมนุษย์ออกมาจำนวนมาก และหลายเผ่าพันธุ์ตามวิธีการและช่วงเวลาในการเจาะ 2) มนุษย์เกิดจากมนุษย์คู่แรก ซึ่งถือกันว่าเป็นตระกูลของเผ่าพันธุ์ เช่น เรื่องปู่เยอ ยาเยอลงมาเมืองลุ่มหรือลงมาสสร้างโลก ถือกันว่าปู่เยอ ยาเยอเป็นผู้สร้างแผ่นดิน และปราบปรามสิ่งเลวร้ายให้หมดไป อันเป็นจุดเริ่มต้นของการกำเนิดมนุษย์ 3) มนุษย์ทั้งหลายเกิดจากพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นผู้สร้าง หมายถึงแณที่เชื่อว่าเป็นผู้สร้าง และควบคุมดูแลมนุษย์และสรรพสิ่ง เช่น “เรื่องหลังจากที่เจาะน้ำเต่าปุงแล้วมีมนุษย์ออกมาแต่ขาดผู้ปกครอง แณได้ส่งขุนครู ขุนครอบลงมาเป็นท้าวพระยาต่อมาคนเกิดความทุกข์ยากแก้ไขปัญหาก็ไม่ได้พระยาแณจึงส่งขุนบรมราชาธิราชเป็นผู้ปกครอง” (กระทรวงศึกษาและกีฬา, 1989: 59)

อย่างไรก็ตามความเชื่อหลักคือ แถน รองลงมาผีเมือง ผีบรรพบุรุษ และผีบ้าน แม้มีลำดับลงมา แต่ถือว่าเป็นผีที่มีบทบาทในวิถีชีวิตของคนลาว เพราะผีบ้านผีเรือนต้องมีการไหว้ทุกวัน ผีบ้านถือเป็นบรรพบุรุษของบ้านหรือหมู่บ้าน ผีเรือนหมายถึงผีบรรพบุรุษในเรือน ทั้งผีบ้านและผีเรือนเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับการสร้างกลุ่มเครือญาติ ทั้งนี้เพื่อสืบจารีต สานเผ่าพันธุ์ ตลอดจนเพื่อรวมแรงงานให้ทำกิน จึงเป็นระบบจัดวางพื้นฐานในสังคมเกษตรกรรม การบูชาผีบ้านและผีเรือนจึงต้องทำสม่ำเสมอและบ่อยกว่าผีอื่นๆ โดยมีการตั้งศาล เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจและสถานประกอบพิธีกรรมของชุมชนและการสร้างหิ้งผีหรือสถานที่บูชาของครอบครัว

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อของปู่เยอ ย่าเยอกับพระพุทธศาสนา

ด้านความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่เยอ ย่าเยอมีนัยยะที่เกี่ยวพันกับความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ และความเชื่อเรื่องขวัญ ซึ่งเชื่อกันว่าปู่เยอ ย่าเยอเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจสามารถบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ชุมชน และเป็นสิ่งขวัญที่พึงทางใจของผู้คน

รวมทั้งในมุมมองมิติทางวัฒนธรรมอีกมิติหนึ่ง เป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์กันกับกลุ่มคนในระดับต่างๆ โดยผ่านการเคารพนับถือ ผีเดียวกัน ในระดับแรกเป็นความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติ ที่มีการนับถือผีปู่ย่า เป็นผีบรรพบุรุษของตระกูล ผีปู่ย่าจะมีอำนาจในเรื่องการดูแลทุกข์สุข ความเป็นอยู่ของสมาชิกในวงศ์ตระกูล และจะต้องมีพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่าอยู่เสมอ มิฉะนั้น จะเกิดปัญหาต่างๆ ซึ่งพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่าจะเป็นการยำเฒ่าหรือให้ความตระหนักถึงความสัมพันธ์กับสมาชิกในวงศ์ตระกูล ที่มีความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเป็นการรำลึกถึงเครือญาติผู้ที่ล่วงลับไป แต่กระนั้นยังมีการทำบุญไปหาผู้ตาย เรียกว่า ทำบุญเฮือนผ้า

ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อกลุ่มเครือญาติมีการขยายเพิ่มมากขึ้นเป็นระดับหมู่บ้าน ผีบรรพบุรุษของวงศ์ตระกูลก็เปลี่ยนไปเป็นผีอารักษ์บ้านมีอำนาจควบคุมพื้นที่ในหมู่บ้าน ทุกตระกูลในหมู่บ้านจะถือผีอารักษ์บ้านเดียวกัน จึงทำให้เครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มคนขยายกว้างขึ้น จนถึงผีอารักษ์เมือง แต่ผีเหล่านี้มีแกนเป็นแกนกลาง ในความสัมพันธ์นี้ทำให้เกิดระดับการปกครองแบบจารีตประเพณี มีกฎเกณฑ์ ข้อห้าม เพื่อควบคุมความประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในรูปแบบต่างๆ จนกลายเป็นภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งมีพิธีกรรมร่วมกัน เพื่อเตือนสติของชุมชนให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

แม้แต่ในทุกวันนี้ ความเชื่อเรื่องปู่เยอ ย่าเยอในอดีต ของชาวนครหลวงพระบาง ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องพลังอำนาจที่สามารถบันดาลความอุดมสมบูรณ์หรือเชื่อเรื่องขวัญที่เป็นที่พึ่งทางใจ รวมทั้งพลังในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ต่างก็มีนัยยะในเชิงความสัมพันธ์ทางครอบครัวและชุมชน หรือความสามัคคีเป็นหลัก เมื่อการเปลี่ยนแปลงมาถึงลาวก็ได้มีการพัฒนาประเทศทำให้พิธีกรรมต่างๆก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัย

อันที่จริงแล้วไม่ว่าพิธีกรรมและสัญลักษณ์ของปู่เยอ ย่าเยอซึ่งจะเห็นได้ว่าในอดีต จะมีกระบวนการนำเอาหุ่นปู่เยอ ย่าเยอ และสิงขร ออกมาฟ้อนในงานบุญเดือน 5 หรือบุญปีใหม่ลาวแล้ว ในเดือน 6 เป็นพิธีกรรมเลี้ยงผี ซึ่งจัดขึ้นที่หอปู่เยอ ย่าเยอในวัดอาราม ในงานบุญเดือน 12 ก็จะนำหุ่นออกมาฟ้อนร่วมงานบุญอีกครั้งหนึ่ง

4. การอนุรักษ์สืบทอดความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งลาวมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบการปกครองจากเจ้ามาชีวิต มาเป็นระบอบสังคมนิยม ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อ และได้มีการยกเลิกการจัดงานบุญเดือนสิบสองออกไปทำให้ในรอบปี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ จึงมีแต่ในงานบุญเดือน 5 กับพิธีกรรมเลี้ยงผีในเดือน 6 เท่านั้น

การจัดงานบุญเดือน 5 หรืองานปีใหม่ลาว ทางผู้ประกอบพิธีกรรมจะอัญเชิญปู่เยอ ย่าเยอ และสิงขร (สิงห์คำ) ออกมาจากกล่องที่เก็บรักษาไว้ในห่อผ้า ก่อนจะถึงวันงานบุญปีใหม่ ประมาณ 2-3 วัน เพื่อจะได้นำออกมาทำความสะอาด และซ่อมแซมตรงส่วนที่ชำรุด หลังจากซ่อมแซมเสร็จแล้วในตอนบ่ายของวันนั้นก็จะมีการซ่อมเชิดหุ่นที่ต้องให้ความสำคัญในการซ่อมเชิดเป็นพิเศษ คือหุ่นสิงขร เพราะเป็นหุ่นที่ต้องใช้ผู้เล่น 2 คนต้องเล่นพร้อมเพรียงกัน และต้องเชิดให้เป็นธรรมชาติมากที่สุด

โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มาเล่นนี้คือหมู่บ้านอาไฟและอาฮาม เขามามีส่วนร่วมในการเล่นหรือซ่อม เพื่อจะหาผู้เล่นที่ดีที่สุด ก็จะได้เล่นสิงขร รองลงมาเพื่อเอาไว้เปลี่ยนและนอกนั้นเป็นทหารอารักขาปู่เยอ ย่าเยอ และสิงขร ในขบวนแห่

ส่วนทางด้านผู้เล่นปู่เยอ ย่าเยอนั้นจะวางตัวกันก่อนแล้ว คือ จะเป็นผู้ที่เคยเล่นมาก่อนแล้วในปีก่อนๆ การเล่นตัวปู่เยอ ย่าเยอไม่ต้องมีอะไรมากเพราะเล่น 1 คนต่อ 1 หุ่น และเป็นการเดินธรรมดาจะพิเศษก็ตรงช่วงเวลาที่ฟ้อน ผู้เล่นจะต้องทำท่าให้ถูก และกล่าวคาถาประกอบในการฟ้อนนั้นให้ได้ ซึ่งคาถานั้นเรียกว่า “ความอวยพร” เป็นการบอกกล่าวถึงการอวยพรลูกชายของปู่เยอ ย่าเยอทั้ง 7 คนที่ต้องไป

ครองเมืองต่างๆ เชื่อกันว่าเป็นถ้อยคำของการอวยพรชัย ซึ่งคาถานี้รู้แต่คนที่เล่นคนอื่นจะรู้ไม่ได้เด็ดขาด ฉะนั้นจะรู้เฉพาะขวัญเจ้าและผู้ที่พักผ่อนปุโย ย่าเยอเท่านั้น สำหรับจำนวนผู้เล่นตัวปุโย ย่าเยอก็จะมี 2 ตัวจริง 2 คน และผู้เล่นสำรองอีก 2 คนเท่านั้น

พอเริ่มช่วงบ่ายของอีกวันต่อมา ก็จะมีการซ้อมเล่นสังขรอีกครั้ง เพื่อให้เกิดความชำนาญ และในวันเดียวกันนั้นจะมีพิธีกรรม ปุโย ย่าเยอ ไปตักน้ำคานเพื่อใช้ในการสงฆ์พระบาง ในขบวนจะมี ผู้ประกอบพิธี ปุโย ย่าเยอ ทหารอารักขา และกลองตีจังหวะก่อนที่จะออกเดินทางไปตักน้ำคานจะต้องมีการออกมาไหว้พระรับศีล ฟังเทศน์จากพระสงฆ์ก่อน แล้วจึงออกไปตักน้ำคานปุโย ย่าเยอจะตักน้ำคานบริเวณเหนือผ้าบัง อันเป็นที่อยู่อาศัยของพระยานาค ชื่อ ท้าวคำหล้า หลังจากตักน้ำคาน (แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาตักแม่น้ำเพียง อยู่บนปากห้วยม่าว เรียกกันว่า ท่าอ้ายแอน้อย) เสร็จแล้วก็กลับมาที่วัดอาฮามเป็นอันเสร็จพิธีกรรม (สมทนะเพย สืบสัก และคณะ, 2014: 50)

ในขณะที่การแห่ขบวน ของปุโย ย่าเยอเดินทางไปตักน้ำคาน ชาวบ้านที่ศรัทธาในความเชื่อ ต่างก็พากันมายกมือน้อมไหว้ พร้อมทั้งนำน้ำมารดตัวปุโย ย่าเยอ เพราะเชื่อว่าเป็นตัวแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การเคารพบูชา ของผู้พบเห็นและเพื่อก่อให้เกิดเป็นสิริมงคล แก่ตัวเองและครอบครัวสืบต่อไป

พอถึงงานบุญปีใหม่ลาว คือ บุญเดือน 5 จะมีขบวนแห่ปุโย ย่าเยอ หุ่นที่นำมาแสดงในงานสงกรานต์และงานเลี้ยงผีตัวหุ่นเรียกว่า “สังขร” คือหุ่นที่เป็นรูปสิงห์ ขบวนเริ่มจากวัดธาตุไปวัดเชียงทอง ในขบวนนี้จะมีประกอบไปด้วย กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มนางงามรวมทั้งนางสังขารประจำปีนั้นๆ การจัดขบวนตำแหน่งของปุโย ย่าเยอ และสังขร จะอยู่หน้าขบวนสุดเพราะยกย่องเป็นผีบรรพบุรุษ หรือวีรบุรุษของชาวลาว ที่ได้สร้างคุณงามความดีแก่ สังคม และเมื่อถึงวัดเชียงทอง พิธีกรรมที่สำคัญของปุโย ย่าเยอ สังขร คือ การฟ้อนบูชา ณ ลานวัดเชียงทองเต็มรูปแบบ 3 รอบ แล้ววันถัดไปก็จะได้แห่ขบวนของปุโย ย่าเยอ สังขร จากวัดเชียงทองกลับมาวัดธาตุ ขบวนแห่จะเหมือนเดิม เมื่อถึงวัดธาตุก็จะมีพิธีฟ้อนบูชา หลังจากเสร็จพิธีกรรมแล้ว ก็จะแห่ขบวนไปวัดวิชุนแล้วมาฟ้อนบูชาที่ธาตุหมากโมอีกครั้งในรูปแบบเดียวกัน

เมื่อถึงวันที่กำหนดให้พิธีกรรมสงฆ์พระบางอันเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวลาว ก็ได้อัญเชิญปู่เยอ ย่าเยอ และสิงขร มาร่วมงานบุญและฟังเทศน์พร้อม กับพ่อนหน้าปะรำพิธีที่ประดิษฐานพระบาง แล้วปู่เยอ ย่าเยอก็จะเป็นคู่แรก ที่นำน้ำอันศักดิ์สิทธิ์มาสงฆ์พระบาง อันเป็นตัวแทนพระยานาค จากนั้นจะเป็นพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการ และประชาชนทั่วไปเป็นลำดับไปเมื่อเสร็จกิจกรรม เมื่อสงฆ์พระบางแล้วก็ถือว่าเสร็จกิจกรรมในงานบุญปีใหม่ลาว หรือบุญเดือน 5

ในอดีตนั้น ก่อนจะเก็บปู่เยอ ย่าเยอ และสิงขร ในวันถัดไป จะมีการทำพิธีการพ่อนของปู่เยอ ย่าเยอ และสิงขร อีกครั้งเป็นการส่งท้าย เพื่อเป็นการอวยพรชัยให้แก่ชาวบ้านรอบๆ หอผี และชาวเมือง จัดสถานที่พ่อนคือบ้านอาไฟเพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุขมีชีวิตที่เจริญรุ่งเรือง และชาวบ้านก็จะมาสรงน้ำพระ พระธาตุ ต้นโพธิ์ ปู่เยอ ย่าเยอ และสิงขร ในวัดอาฮาม การพ่อนครั้งสุดท้ายนี้ ชุมชนทั้งสองบ้านเป็นเจ้าภาพจัดพิธีกรรมเอง ก่อนที่จะได้ทำพิธีกรรมนำหุ่นทั้ง 3 เก็บเข้ากล่องรักษาและจะไม่นำออกมาอีกจนกว่าจะถึงงานบุญเดือน 5 ปีต่อไป

ส่วนประเพณีเดือน 6 นั้น จะเป็นการจัดพิธีกรรมที่สำคัญอีกเดือนหนึ่งของปู่เยอ ย่าเยอ เพราะว่าเป็นพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่เยอ ย่าเยอ โดยเฉพาะ ซึ่งจัดประจำทุกปี เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของผีบรรพบุรุษ และผีอารักษ์เมือง ในส่วนการจัดกิจกรรมเลี้ยงผีนี้ จัดขึ้นในหมู่บ้านอาไฟ และอาฮาม ผู้ประกอบพิธีเล่าต่อกันมาว่า แต่เดิมในการจัดพิธีกรรมเลี้ยงผีมีพระมหากษัตริย์เป็นอุปถัมภ์ ส่วนแรงงานคือชาวบ้านอาไฟและอาฮามเป็นความสามัคคีระหว่างพระราชวังกับชาวบ้าน และจะใช้สถานที่ในการละเล่นคือลานวัด อันเป็นพิธีกรรมใหญ่ ชาวบ้านทุกหลังคาจะมีการขั้ดตาเหลว ติดหน้าบ้านของตนเอง และคนในห้ามออกคนนอกห้ามเข้า งานพิธีกรรมเลี้ยงผีนี้จัดขึ้น 3 วัน แต่บางปีถึง 7 วัน

5. อิทธิพลความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอและพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมลาว

ปัจจุบันนี้ บ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลง การจัดพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่เยอ ย่าเยอในหมู่บ้านอาไฟและอาฮาม ก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์บ้านเมือง และความศรัทธาของชาวบ้านก็มีการจัดพิธีกรรมเล็กน้อย หลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอคือ

ด้านความกตัญญู เกี่ยวข้องในพุทธศาสนาเรื่องทศ 6 มารดาบิดาได้ชื่อว่า เป็นทศเบื่องหน้า เพราะมารดาบิดาเป็นผู้อุปการะแก่บุตรธิดามาก่อน คือท่านได้เลี้ยงดู ประคบประหงมมาตั้งแต่อ่อนแอแต่ออก สมควรเทียบด้วยปฐิทธิมทิส คือทศเบื่องหน้า ใน การทำบุญปุโย ย่าเยอก็ถือว่าเป็นบรรพบุรุษต้นตระกูลของคนลาว จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่คนลาวจะต้องทำบุญให้ทานอุทิศส่วนกุศลไปให้ตามกำลังความสามารถของลูกหลาน

ด้านความสามัคคี เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนาเรื่องสาราณียธรรม 6 เมื่อ ชาวบ้านต้องร่วมแรงร่วมใจกันจัดงาน จึงต้องมีเมตตาทางกายคือกายกรรม เป็นการ กระทำที่ประกอบด้วยเมตตา เช่นการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อกัน ไม่รังแกหรือทำร้ายผู้อื่น การ อดทนต่อกัน ประการที่สองเมตตาทางวาจา คือวจีกรรม การมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน ประการที่สาม เมตตาทางใจคือ มโนกรรมเป็นความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้า และลับหลัง ประการที่สี่ทาน คือ สาธารณโภคี การรู้จักแบ่งปัน มีจิตอาสา มีจิตสาธารณะ ประการที่ห้าศีล คือศีลสามัญญตา ความรักใคร่ สามัคคีรักษาศีลหรือกฎของหมู่คณะ ประการสุดท้ายปัญญา คือ ทิฏฐิสามัญญตา ไม่อคติ ไม่ลำเอียง การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เอาเปรียบกัน ไม่เห็นแก่ตัว หากมีสิ่งเหล่านี้ทั้งหกประการสังคมก็จะมีสามัคคี

แม้พระพุทธศาสนาจะเข้าสู่ประเทศลาวมานานเพียงใดก็ตาม แต่ชาวลาว ยังคงนับถือปุโย ย่าเยอ และมีพิธีกรรมเลี้ยงผีซึ่งจัดขึ้น 3 วัน แต่ละวันก็มีการแบ่ง พิธีกรรมย่อยๆ แตกต่างกันไป การจัดพิธีกรรมเลี้ยงผีนี้ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของชุมชน บ้านอาไฟและอาฮาม ซึ่งเป็นสองหมู่บ้านที่คอยดูแล และ สืบทอดพิธีกรรมมาถึงปัจจุบัน

ขั้นตอนการจัดพิธีกรรม จะจัดขึ้น 8 ค่ำเดือน 6 (ลาว) วันแรกจะเป็นวัน เสี่ยงทาย จะได้มีการทำพิธีตอนเย็นเวลาประมาณ 19.30 น เชื่อกันว่าปีนี้ปุโย ย่าเยอ จะยอมรับการเลี้ยงหรือไม่ ซึ่งของเซ่นไหว้จะประกอบไปด้วย พานหมาก พานดอกไม้ เหล้าไห และปักดาแหลว อันที่จริงแล้วปัจจุบันปักเพื่อให้ครบตามองค์ประกอบของ พิธีกรรมเท่านั้น ไม่ได้หวังผลตามความคาดหมายของการกำหนดเขตศักดิ์สิทธิ์แบบ ในอดีต หลังจากเซ่นไหว้ ผู้ประกอบพิธีกรรมหรือเรียกว่าขวัญจ๊า (ปัจจุบันผู้ที่ถูกเลือก ขวัญจ๊ารุ่นที่ 8 คือ ท่านวิลเดด พงสะหวั่น) จะได้ทำการเสี่ยงทาย ขวัญจ๊าจะสุมหยิบ เม็ดข้าวสารในพานที่เตรียมเอาไว้ ถ้าเสี่ยงออกมาเป็นคู่สองครั้ง ถือกันว่าปุโย ย่าเยอ จะยอมรับการเลี้ยง แต่ถ้าจำนวนคี่แสดงว่าผีปู่ย่าไม่ต้องการรับเลี้ยงในปีนี้ แต่อย่างไร

ก็ตามการเลี้ยงผีปู่ย่าก็ทำทุกปีอยู่แล้ว หลังจากได้คำตอบจากการเสี่ยงแล้วจะทำการจัดเลี้ยงวันถัดไป (สมทนะเพย สิวงสัก และคณะ, 2014: 103)

เครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ในวันนี้ประกอบไปด้วย 1) พานบายศรี 2 ชุด 2) ดาบเก่า 2 เล่ม 3) กระทงเล็กใส่อาหารหวานคาว 8 ชุด 4) อาหาร มีลาบปลา แกงปลา เลือด ข้าวและขนมหวาน 5) ตาแหลว 6) พานหมาก 1 ถาด 7) พานเสื้อผ้า 8) มีกลอง และฆ้องเป็นเครื่องดนตรีประกอบ

วันที่ 2 คือ ขึ้น 9 ค่ำเดือน 6 (ลาว) เป็นวันประกอบพิธีเลี้ยงผี โดยชาวบ้าน อาไฟ อาฮาม และคนที่ศรัทธามาเข้าร่วมงาน ส่วนผู้ประกอบพิธีกรรมจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ อันได้แก่ พานหมาก พานดอกไม้ พานเครื่องเสื้อผ้า พานอาหารประกอบของหวานของคาว หมู 1 ตัว (ต้มสุกทั้งตัวไม่ต้องหันเป็นชิ้นและไม่ต้องปรุงรส) ไก่ต้ม เหล้า (สุรา) ยาสูบ (บุหรี่) และพานอาหารที่ศรัทธาแต่ละบ้านเตรียมมาร่วมในงาน รวมทั้งเครื่องดนตรี ได้แก่ กลอง และฆ้องที่ต้องบรรเลงประกอบในการทำพิธีกรรม

พิธีกรรมการเลี้ยงผีในวันนี้ผู้ประกอบให้ความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นการรำลึกถึงผีปู่ย่า ย่าเยอตามที่กล่าวมา การจัดอาหารต้องจัดใส่ถาดเป็นชุดที่สวยงามและสะอาด อาทิ พานอาหารของหวานเลี้ยงผีปู่ย่าเยอ เพราะทั้งสองเป็นผู้กินมังสวิรัต ส่วนที่เป็นเนื้อสัตว์ก็เลี้ยงผีที่เป็นบริวารของปู่ย่าเยอ นอกจากอาหารสุกที่เตรียมไว้แล้วต้องยังเตรียมอาหารดิบ คือ เลือดดิบ ต้องใช้เลี้ยงผีราย ผียักษ์ ผีเจ้าที่ ที่ดูแลพื้นที่ตรงนั้น สิ่งที่ขาดไม่ได้คือเหล้าไหเพื่อถวาย โดยมีผู้คอยเทน้ำเหล้าใส่ไห พร้อมกล่าวคำบูชา หรือคำหยาตน้ำเหล้าโดยกล่าวว่า

1-2-3-4-5 ซี่ม้ารอบเมือง

1-2-3-4-6 จกถุงเงินท่วมศอก

1-2-3-4-7 เจ็ดหัวเมืองมาช่วย

1-2-3-4-8 กันร่มแสดร่มเขียว

1-2-3-4-9 เฮาเป็นเจ้าเพิ่นทั้งหลาย “เฮ้ยเจิม”

หลังจากนั้นจะมีการลงทรงหรือขวานครหลวงพระบางเรียกว่า “ลงม้าขี่หรือนางเทียม” โดยส่วนใหญ่จะเป็นผีลูกหลานของปู่ย่าเยอ

ส่วนวันที่ 3 ขึ้น 10 ค่ำเดือน 6 (ลาว) หลังจากเลี้ยงผีเสร็จแล้ว วันนี้การสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน คือ มีการเซ่นไหว้หรือคำบูชาผีปู่ย่า ได้แก่ เครื่อง

ญาติที่ล่องลับ หลังจากนั้นก็มีพิธีกรรม แกะเส้า หรือที่ภาษาไทยเรียกว่าการเล่นชักเย่อ คือ จะให้ผู้หญิงอยู่ฝั่งหนึ่ง และผู้ชายอยู่ฝั่งหนึ่งทำการชักเย่อ ต่อสู้กัน 3 ครั้ง ใครชนะ 2 ใน 3 ถือว่าเป็นฝ่ายชนะ ในพิธีกรรมการละเล่นนี้ หมายถึงการเสี่ยงทายความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติในรอบปีต่อไป มีความเชื่อว่าฝ่ายผู้หญิงชนะสภาพแวดล้อมจะมีความอุดมสมบูรณ์ ฝนตกต้องตามฤดูกาล แต่ถ้าผู้ชายชนะก็จะมีความหมายตรงกันข้ามฝ่ายหญิง ดังนั้นส่วนใหญ่ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายชนะ เพื่อเป็นกำลังใจในการดำเนินชีวิตของประชาชนต่อไป (แต่ปัจจุบันพิธีกรรมการชักเย่อนี้มีการยกเลิกไป) หลังจากพิธีกรรมจบลงชาวบ้านก็จะนำเอาของเช่น ไห้ว มากินรวมกันเพื่อความสามัคคี

กล่าวอีกแบบหนึ่งก็คือผู้ที่ได้รับเลือกเป็นขวัญเจ้าหรือประกอบพิธีกรรม มีหน้าที่ดูแลพิธีกรรม เป็นผู้อัญเชิญวิญญาณปู่ย่า มาร่วมกิจกรรม และฝึกหัดผู้ที่จะมาเชิดหุ่นทั้ง 3 รวมทั้งเป็นผู้ระดมทุน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรม แต่ว่าคนที่จะเป็นขวัญเจ้าจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ เป็นลูกหลานเกี่ยวข้องกับขวัญเจ้าคนก่อน เคยเล่นหุ่นมาก่อนและรู้รายละเอียดของพิธีกรรม และมีคุณธรรม นอกจากคุณสมบัติ 3 ข้อที่กล่าวมานี้ต้องอาศัยปัจจัยพิเศษอีกอย่างหนึ่งคือ ต้องได้มีการยอมรับนับถือจากดวงวิญญาณของปู่เอย ย่าเอย และการลงทรงของร่างทรงหรือภาษาลาวเรียกว่านางเทียม การเลือกนางเทียมจะเป็นผู้บอกว่าใครมารับตำแหน่งคนต่อไป

การเป็นขวัญเจ้านั้นอาศัยการสืบต่อในวงศ์ตระกูลของคนที่เคยเป็นขวัญเจ้ามาก่อน ไม่จำกัดว่าจะต้องสืบมาทางสายพ่อหรือสายแม่ ขอเพียงคนที่จะเป็นขวัญเจ้าคนต่อไปต้องมีคุณสมบัติดังที่กล่าวมาแล้ว และการจะเปลี่ยนขวัญเจ้าได้นั้น ต้องให้ขวัญเจ้าคนเดิมเสียชีวิตหรือไม่สามารถทำงานได้แล้วจึงจะสามารถเปลี่ยนเป็นขวัญเจ้าได้

ดังนั้นจะเห็นแล้วว่าในพิธีกรรมและความเชื่อปู่เอย ย่าเอยจะมีผู้รับผิดชอบดูแลพิธีกรรม ที่เป็นหลักก็คือขวัญเจ้ากับผู้ช่วยทั้งสอง ซึ่งเป็นผู้ที่ประกอบพิธีกรรม และประสานความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับชาวบ้านในชุมชน ทั้งในบ้านอาไฟ อาฮาม และจากชุมชนภายนอกต่าง ๆ ผู้ที่มีจิตศรัทธาในความเชื่อของปู่เอย ย่าเอย

เมื่อเวลาผ่านไป โครงสร้างของผีในสังคมลาวนั้นมีความเชื่อเกี่ยวข้องกับการสร้างโลก ซึ่งหมายถึงความเข้าใจในองค์รวมของจักรวาล ถือว่าผีเป็นจักรวาลหนึ่งเดียวกันกับชีวิต ตลอดจนความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ ที่ซับซ้อน ความเชื่อเรื่องผีของคนลาว ได้เอานิเวศวิทยามนุษย์ นิเวศวิทยาธรรมชาติ ตลอดจนนิเวศวิทยาเหนือธรรมชาติ

เข้ากัน ความเชื่อเรื่องผีจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อน ที่รวบรวมมิติของสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเมืองและการปกครอง ของชุมชนเอาไว้ด้วยกัน

ถึงกระนั้นตามวิธีคิดความเชื่อเรื่องผี เป็นรากเหง้าทางสังคมวัฒนธรรม ที่ยังดำรงอยู่ในสังคมลาว ในขณะที่ความเชื่อเรื่องผีที่ถ่ายทอดภาพตรงกันข้าม คือ ผีที่ดุร้ายและความเชื่อที่มลาย ทำให้วิธีคิดสมัยใหม่ส่วนหนึ่งมองว่าเป็นความเชื่อที่ล้าหลังและไม่เจริญ แต่ความจริงแล้วการดำรงอยู่ของสิ่งลี้ลับนี้ไม่เคยล้าสมัย แม้ลบลือนางไปในสังคมสมัยใหม่ แต่ผียังเป็นปรัชญาที่ปรับใช้ตามกาลเทศะ ดังจะเห็นว่า พิธีกรรมและหลักการปฏิบัติ ความเชื่อเรื่องผี ยังดำรงอยู่ในการยอมรับและปฏิบัติของความเชื่อ และศาสนาอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาฮินดู มีการผสมผสานของความเชื่อเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นสายใยเชื่อมโยงเข้ากัน

อีกประการหนึ่ง ผีเป็นคติความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมของคนลาวที่มีรากเหง้า ความคิด และวิถีชีวิตอิงอาศัยกัน ความเชื่อเรื่องผีของคนลาวมีความผูกพันหลายระดับ และสร้างความสัมพันธ์เชิงซ้อน อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ยากที่จะลบลือนไป แม้มีปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่ปัจจัยที่เข้ามา มีผลเพียงทำให้ความเชื่อซับซ้อนขึ้น ไม่สามารถลบคิดเดิม ทั้งนี้ก็เพราะธรรมชาติของการเลือกรับวัฒนธรรมของคนลาว แบบปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคมตัวเอง โดยอาศัยพิจารณาก่อนว่าเดิมเป็นอย่างไร ของใหม่เป็นอย่างไร จะปรับใช้กันได้อย่างไร ผีจึงยังคงผสมผสานอยู่ในความคิด และการกระทำทั้งในชีวิตประจำวันของคนลาว

นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องผียังเป็นความเชื่อที่เชื่อมโยงทั้งเชิงพื้นที่และเวลา จึงเป็นโครงข่ายทางภูมิศาสตร์ การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เหนียวแน่น เพื่อสร้างความเชื่อและจริยธรรมร่วมในสังคม แม้แตกต่างกันก็มีรากเหง้าเดียวกัน การโยงผีไปหาวิรบุรุษในตำนาน อาจกล่าวได้ว่า เป็นกุศโลบายเฉพาะกลุ่ม ที่ผู้นำทางวัฒนธรรมในแต่ละยุคแต่ละสมัยสร้างขึ้น เพื่อแสดงเขตวัฒนธรรม ที่รวบรวมจนเป็นปึกแผ่น ชื่อเรียกอาจมีความต่างกันไปตามภาษาเฉพาะถิ่น แต่ความหมายยังคงโยงไปหาสิ่งเดียวกัน

แน่นอนว่าชีวิตมนุษย์สัมพันธ์กับผี ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เมื่อย้อนไปที่แนวคิดชีวิต วิญญาณแล้ว คนกับผีอยู่คู่กันตราบดีที่คนยังอยู่ ผีก็ยังมีอยู่ ผีมีทั้งดีและร้าย ตามแต่การกระทำในอดีต ไม่ต่างจากคน ผีคือ คนที่ตายไปแล้ว กลายเป็นบรรพบุรุษมาดูแลลูก

หลาน ตัวอย่าง เรื่อง ปู่เยอ ย่าเยอ ผีเป็นตัวที่ถูกโยงไปหาสภาพแวดล้อม ที่ใหญ่กว่าบ้าน ชุมชน เมือง ประเทศ โลก จักรวาล ผ่านแกนหรือผีปู่เยอ ย่าเยอ ที่ถือว่าผีใหญ่ที่สำคัญ ของสังคมลาว ไม่ว่าถิ่นฐานใด ซึ่งเราต่างถือว่าแกน ผีปู่เยอ ย่าเยอ เป็นผู้ให้กำเนิดตาม ตำนาน และเรื่องเล่า การโยงโยทางความคิดเหล่านี้คือคติความเชื่อของชาวลาว

สรุป

ในสังคมลาวมีความเชื่อเรื่องผีเป็นพื้นฐานความคิด เป็นเครื่องจัดระบบ สังคมที่มีลำดับชั้น ความสำคัญ และความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดประเภทผีดีผีร้ายตลอดจนที่สถิตย์หรือที่อาศัย โดยมีแกนเป็นที่สุดของความเชื่อเรื่องผี การโยงแกน ไปหาวิรบุรุษพบมากในวัฒนธรรมของลาว คือขุนบรม ขุนเจือง หรือพระยาเจืองเรียก อีกอย่างหนึ่งว่าพระยาฮุ่ง ทั้งขุนบรม ขุนเจือง ปู่เยอ ย่าเยอมักเกี่ยวข้องกับแกนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ในนครหลวงพระบางได้ยกย่องแกนไว้เหนือธรรมชาติ แต่ก็โยงผีเหล่านั้น ผ่านทางพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ของเผ่าพันธุ์ โดยมีการเรียกต่างกัน อาทิ ปู่เยอ ย่าเยอซึ่ง ถือเป็นต้นตระกูลแรกสุดของเผ่าพันธุ์ที่เคารพร่วมกัน ที่กล่าวถึงแกนส่งปู่เยอ ย่าเยอลง มาเป็นพ่อแม่ของเผ่า ภาพรวมของปู่เยอ ย่าเยอจึงเป็นมนุษย์คู่แรกที่ลงมาจากสวรรค์ และเป็นผู้สร้างโลก ทั้งมีบุญคุณต่อมวลมนุษย์ และเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่ง ดังนั้นคนลาว จึงถือว่าปู่เยอ ย่าเยอเป็นวิรบุรุษต้นกำเนิดของคนลาว ด้านความเชื่อเกี่ยวกับปู่เยอ ย่าเยอเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ซึ่งสามารถบันดาลความอุดมสมบูรณ์และความเชื่อเรื่อง ขวัญ รวมทั้งพลังในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นจึงมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับปู่เยอ ย่าเยอ เช่น งานบุญเดือน 5 งานบุญเดือน 12 จะมีการนำหุ่นของปู่เยอ ย่าเยอออกมาเพื่อน เพื่อร่วมงานบุญ ทั้งนี้ก็จะมีความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา คือ ความ กตัญญู จะเกี่ยวข้องกับเรื่องทิศ 6 และความสามัคคี อีกทั้งเกี่ยวข้องกับเรื่องสาราณียธรรม 6 เป็น ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติและประเพณี ซึ่งในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนลาวคือ คนลาวมีความเชื่อในศาสนาพุทธอย่างเหนียวแน่น ใน ขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งจารีตร่องรอยของการนับถือผีปู่เยอ ย่าเยอ อย่างไรก็ตามความเชื่อ เรื่องปู่เยอ ย่าเยอก็ยังคงอยู่ในสังคมลาว เพราะเป็นคติความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมลาว และความเชื่อที่เชื่อมโยงพื้นที่และเวลา โครงข่ายทางภูมิศาสตร์ การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ยังเหนียวแน่น เพื่อสร้างความเชื่อและจริยธรรมในสังคมร่วมกัน

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาและกีฬา. (1989). **วรรณคดีพื้นเมืองลาว** เอกสารอัดสำเนาสำหรับการสอนการสร้างक्रमิธยม. (ภาษาลาว).
- กัญญา สีลาชัย. (2007). **ประวัติศาสตร์ชนชาติไท**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง. (2552). **นวโกวาท**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชิง.
- เจ้าคำหมั้น วงกตรัตนะ. (1963). **ตำนานวัดเมืองหลวงพระบาง**. มปป. (ภาษาลาว).
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2545). **ผีเจ้านาย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- เดือน คำดี. (1998). **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- คณะราชการกรมพระคลังมหาสมบัติ. (1930). **พงศาวดารล้านช้าง**. พิมพ์แจกในงานฉาปนกิจศพ. โรงพิมพ์ธรรมพิทยาคาร.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2541). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิมล จิโรพันธ์ และคณะ. (2005). **ศิลปะและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2009). **เรือนไทย บ้านไทย**. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- ศิราพร ณ ถลาง. (1999). **ตำนานการสร้างโลกของคนไทย: ตัวอย่างการศึกษาวัฒนธรรมจากตำนาน ในสังคม และวัฒนธรรมในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร โรงพิมพ์ เรือนแก้ว.
- สมทะเลย สิวสั๊ก และคณะ. (2014). **ลีลันวัดทะทำ ของชาวหลวงพะบาง**. นครหลวงเวียงจันทน์: อยู่นิพรีน.
- เสฐียร โกเศศ. (1972). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ.
- แหวนพั๊ด สีสุลาด และคณะ. (2011). **วรรณคดี ชั้นมัธยมชั้นปีที่ 2**. นครหลวงเวียงจันทน์: กระทรวงศึกษา สถาบันค้นคว้าศึกษา. (ภาษาลาว).
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2540). **บทสำรวจวรรณคดีลาว: จากสมัยวรรณคดีล้านช้างถึงวรรณคดีทัยสมัย** ในเอกสารประกอบการสัมมนา เปิดโลกวรรณกรรมเพื่อนบ้าน (1) วรรณกรรมลาว: ความสัมพันธ์กับวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.